MECHANIKA
TEORETYCZNA
I STOSOWANA
3, 8 (1970)

OGRANICZENIA NA FUNKCJĘ ENERGII SPRĘŻYSTEJ WYNIKAJĄCE Z WARUNKU SILNEJ ELIPTYCZNOŚCI

BERNARD DUSZCZYK (WARSZAWA)

1. Wstęp

W liniowej teorii sprężystości przyjmuje się, że funkcja materiałowa (energia sprężysta) jest dodatnio określoną formą kwadratową; dla materiałów izotropowych odpowiada to warunkom: $\mu > 0$ i $3\lambda + 2\mu > 0$. Ograniczenie to zapewnia, że klasyczne infinitezymalne teorie prowadzą do fizycznie dopuszczalnych wyników w przypadku małych odkształceń.

W roku 1956 (por. [4] § 51) TRUESDELL sformułował podobny problem w teorii nieliniowej: czy można ustalić taki zbiór warunków ograniczających, który zapewni fizycznie dopuszczalne rozwiązanie w każdym dopuszczalnym stanie odkształcenia i dla każdego materiału? Ponieważ teoria liniowa jest szczególnym przypadkiem nieliniowej teorii sprężystości oczywiste jest, że te *nieznane* warunki winny implikować wspomniane wyżej klasyczne ograniczenia.

W międzyczasie opublikowano wiele prac zajmujących się tym problemem[1)] i zaproponowano szereg warunków stanowiących częściową odpowiedź na postawione pytania. Jednym z nich jest warunek silnej eliptyczności (*S–E*), wykorzystywany m.in. w teorii propagacji fal, przy badaniu jednoznaczności i stateczności rozwiązań nieliniowej teorii sprężystości i in.

W pracy niniejszej zajmujemy się warunkiem *S–E*, jego statycznymi implikacjami oraz wynikającymi zeń oszacowaniami na funkcję energii sprężystej, a także jego związkiem z jednoznacznością rozwiązań przemieszczeniowego zagadnienia brzegowego zbudowanego dla małych dodatkowych deformacji nałożonych na wstępną skończoną deformację.

2. Podstawowe równania teorii małych dodatkowych deformacji nałożonych na duże

Wprowadźmy trzy różne konfiguracje ciała B w trójwymiarowej przestrzeni Euklidesa:
1) konfiguracja $\overset{\circ}{C}$ odpowiadająca stanowi naturalnemu ciała B,
2) konfiguracja C odpowiadająca wstępnej skończonej deformacji ciała B oraz
3) konfiguracja $\overset{*}{C}$ odpowiadająca dodatkowej nieskończenie małej deformacji ciała B.

[1)] Szczegółowy przegląd wyników tych prac podano w [4], § 51

Zakładać ponadto będziemy, że rozważane ciało B zbudowane jest z materiału hipersprężystego i że proces deformacji ciała jest procesem izotermicznym. Oznacza to, że istnieje funkcja energii sprężystej W (na jednostkę objętości w konfiguracji $\overset{\circ}{C}$), zależna od tensora odkształcenia γ_{ij} i punktu materialnego P.

Przy opisie stanu deformacji posługiwać się będziemy konwekcyjnym układem współrzędnych $\{\vartheta^i\}$. Oznaczając przez $\overset{\circ}{g}_{ij}$ i g_{ij} współrzędne tensora metrycznego odpowiednio w konfiguracji $\overset{\circ}{C}$ i C oraz przez $\mathbf{g}_i$ wektory bazy w C, mamy dla wstępnej deformacji

$$\gamma_{ij} = \frac{1}{2}(g_{ij}-\overset{\circ}{g}_{ij}), \tag{2.1}$$

$$\tau^{ij} = \frac{\varrho}{\varrho^\circ}\frac{\partial W}{\partial \gamma_{ij}}, \tag{2.2}$$

$$\nabla_i \tau^{ij} + \varrho f^j = 0, \tag{2.3}$$

$$\tau^{ij} n_i = p^j \quad \text{na powierzchni } S, \tag{2.4}$$

gdzie γ_{ij} oznacza tensor odkształcenia, τ^{ij} — tensor naprężenia, $\mathbf{f} = f^i\mathbf{g}_i$ — siły masowe, $\mathbf{p} = p^i\mathbf{g}_i$ — siły powierzchniowe na jednostkę powierzchni S w konfiguracji C. Równości (2.3) i (2.4) przedstawiają odpowiednio równania równowagi i warunki brzegowe.

Jeśli przyjąć, że ciało jest izotropowe i jednorodne, tensor napężenia τ^{ij} można przedstawić w innej postaci. Mamy bowiem

$$W = W(I_1, I_2, I_3), \tag{2.5}$$

gdzie I_k są niezmiennikami stanu odkształcenia

$$I_1 = \overset{\circ}{g}{}^{rs} g_{rs}, \; I_2 = \overset{\circ}{g}_{rs} g^{rs} I_3, \; I_3 = \det(g_{ij})/\det(\overset{\circ}{g}_{ij}). \tag{2.6}$$

Wówczas

$$\tau^{ij} = \Phi_1 \overset{\circ}{g}{}^{ij} + \Phi_2 b^{ij} + \Phi_3 I_3 g^{ij}, \tag{2.7}$$

przy czym oznaczono

$$b^{ij} = g_{rs}(\overset{\circ}{g}{}^{ij}\overset{\circ}{g}{}^{rs} - \overset{\circ}{g}{}^{ir}\overset{\circ}{g}{}^{js}), \tag{2.8}$$

$$\Phi_i = \frac{2}{\sqrt{I_3}}\frac{\partial W}{\partial I_i}. \tag{2.9}$$

Korzystając z ogólnej teorii małych dodatkowych deformacji nałożonych na duże, opracowanej przez GREENA, RIVLINA i SHIELDA [1], uzupełnionej następnie interpretacją na gruncie rachunku wariacyjnego przez GUO ZHONG-HENGA i URBANOWSKIEGO [9], podamy związki opisujące stan ciała B w konfiguracji $\overset{*}{C}$.

Niech wektor $\varepsilon\mathbf{w}$ ($\mathbf{w} = w^i\mathbf{g}_i$, ε — dostatecznie mały parametr) określa dodatkowe nieskończenie małe przemieszczenie ciała B. Na skutek dodatkowego przemieszczenia podane uprzednio wielkości doznają pewnych przyrostów, których liniowe części mają postać (por. [10]):

$$\mathbf{g}_i' = \nabla_i w^r \mathbf{g}_r, \tag{2.10}$$

$$g_{ij}' = \nabla_i w_j + \nabla_j w_i = 2\gamma_{ij}', \tag{2.11}$$

$$g' = \det(g_{ij}) = g g_{rs}' g^{rs}, \qquad \frac{\varrho'}{\varrho^\circ} = -\frac{\varrho}{\varrho^\circ}\nabla_i w^i, \tag{2.12}$$

(2.13) $$\tau'^{ij} = \frac{\varrho}{\varrho^{\circ}} \frac{\partial^2 W}{\partial \gamma_{ij} \partial \gamma_{rs}} \gamma'_{rs} + \frac{\varrho'}{\varrho^{\circ}} \frac{\partial W}{\partial \gamma_{ij}} = K^{ijrs} \nabla_r w_s - \tau^{ij} \nabla_r w^r,$$

(2.14) $$\nabla_i \tau'^{ij} + \Gamma'^{r}_{rs} \tau^{sj} + \Gamma'^{j}_{rs} \tau^{rs} + \varrho' f^i + \varrho f'^i = 0,$$

(2.15) $$\Gamma'^{k}_{ij} = \nabla_i \nabla_j w^k,$$

(2.16) $$n_i \tau'^{ij} + n'_i \tau^{ij} = p'^i \quad \text{na } S,$$

gdzie

(2.17) $$K^{ijrs} = \frac{\varrho}{\varrho^{\circ}} \frac{\partial^2 W}{\partial \gamma_{ij} \partial \gamma_{rs}}, \qquad K^{ijrs} = K^{rsij} = K^{ijsr} = K^{jisr},$$

lub dla materiałów izotropowych

(2.18) $$I'_1 = \mathring{g}^{ij} g'_{ij}, \qquad I'_2 = a^{ij} g'_{ij}, \qquad I'_3 = \frac{g'}{\mathring{g}},$$

(2.19) $$\tau'^{ij} = \Phi'_1 \mathring{g}^{ij} + \Phi'_2 b^{ij} + \Phi_2 b'^{ij} + \Phi'_3 I_3 g^{ij} + \Phi_3 I_3 g'^{ij} + \Phi_3 I'_3 g_{ij},$$

(2.20) $$b'^{ij} = (\mathring{g}^{ij} \mathring{g}^{rs} - \mathring{g}^{ir} \mathring{g}^{js}) g'_{rs},$$

(2.21.1) $$\Phi'_i = \sum_{j=1}^{3} A_{ij} I'_j - \frac{\Phi_i}{2I_3} I'_3 \Phi_i, \qquad i = 1, 2, 3,$$

(2.21.2) $$A_{ij} = A_{ji} = \frac{2}{\sqrt{I_3}} \frac{\partial^2 W}{\partial I_i \partial I_j}, \qquad a^{ij} = (g^{ij} g^{rs} - g^{ir} g^{js}) \mathring{g}_{rs} I_3.$$

Podstawiając (2.13) i (2.15) do równań równowagi (2.14) i uwzględniając (2.3) otrzymujemy

(2.22) $$C^{ijrs} \nabla_i \nabla_r w_s + \nabla_i C^{ijrs} \nabla_r w_s + \varrho f'^j = 0,$$

gdzie

(2.23) $$C^{ijrs} = K^{ijrs} + \tau^{ir} g^{js},$$

przy czym dla materiałów izotropowych

(2.24) $$K^{ijrs} = 2A_{11} \mathring{g}^{ij} \mathring{g}^{rs} + 2A_{12} (\mathring{g}^{ij} a^{rs} + \mathring{g}^{rs} b^{ij}) + 2A_{13} I_3 (\mathring{g}^{ij} g^{rs} + g^{ij} \mathring{g}^{rs}) + 2A_{22} a^{rs} b^{ij} +$$
$$+ 2A_{23} I_3 (g^{ij} a^{rs} + b^{ij} g^{rs}) + 2A_{33} I_3^2 g^{ij} g^{rs} - \Phi_2 (\mathring{g}^{is} \mathring{g}^{jr} + \mathring{g}^{ir} \mathring{g}^{js}) - \Phi_3 I_3 (g^{is} g^{jr} +$$
$$+ g^{ir} g^{js}) + 2\Phi_2 \mathring{g}^{ij} \mathring{g}^{rs} + 2\Phi_3 g^{ij} g^{rs}.$$

Ponieważ tensor γ_{ij} jest symetryczny, można, nie zawężając ogólności, dobrać układ współrzędnych konwekcyjnych $\{\vartheta^i\}$ (związany z konfiguracją C) w ten sposób, by wektory bazy pokrywały się z osiami głównymi tensora γ_{ij}. Tensor odkształcenia oraz pomocnicze tensory a^{ij}, b^{ij} mają wówczas postać diagonalną i pewne współczynniki w równaniach równowagi (2.22) znikają. Jedynie C^{iiii}, C^{ijij}, C^{ijji}, C^{iijj} (nie sumować!) nie są równe tożsamościowo zeru.

Rozważmy przypadek, gdy jednorodne izotropowe ciało B poddane zostało jednorodnej wstępnej deformacji. Zgodnie z poprzednią uwagą można przyjąć, że $\{\vartheta^i\}$ pokrywa się w konfiguracji C z ortogonalnym kartezjańskim układem współrzędnych $\{x, y, z\}$. Współczynniki (2.23) są wówczas stałe, ponieważ mamy:

$$\mathring{g}_{ij} = \lambda_i^{-2} g_{ij}, \quad g_{ij} = \delta_{ij}, \quad \mathring{g}^{ii} = \frac{1}{\mathring{g}_{ii}}, \quad \gamma_{ij} = \frac{1}{2}(1-\lambda_i^{-2})g_{ij}, \tag{2.25}$$

$$I_1 = \lambda_1^2+\lambda_2^2+\lambda_3^2, \quad I_3 = \lambda_1^2\lambda_2^2+\lambda_1^2\lambda_3^2+\lambda_2^2\lambda_3^2, \quad I_3 = \lambda_1^2\lambda_2^2\lambda_3^2, \tag{2.26}$$

$$\tau^{ii} = \lambda_i^2[\Phi_1+(I_1-\lambda_i^2)\Phi_2]+\Phi_3 I_3, \quad \tau^{ij} = 0 \text{ dla } i \neq j, \tag{2.27}$$

$$\tau'^{ij} = (K^{ijrs}-\tau^{ij}g^{rs})\nabla_r w_s, \quad \nabla_r w_s = \partial_r w_s = w_{s,r}, \tag{2.28}$$

$$\left\{\begin{aligned} K^{1111} &= 2A_{11}\lambda_1^4+4A_{12}\lambda_1^4(\lambda_2^2+\lambda_3^2)+4A_{13}I_3\lambda_1^2+2A_{22}\lambda_1^4(\lambda_2^2+\lambda_3^2)^2+\\ &\qquad +4A_{23}I_3\lambda_1^2(\lambda_2^2+\lambda_3^2)+2A_{33}I_3^2,\\ K^{1122} &= 2A_{11}\lambda_1^2\lambda_2^2+2A_{12}\lambda_1^2\lambda_2^2(\lambda_1^2+\lambda_2^2+2\lambda_3^2)+2A_{13}I_3(\lambda_1^2+\lambda_2^2)+\\ &\quad +2A_{22}\lambda_1^2\lambda_2^2(\lambda_2^2+\lambda_3^2)(\lambda_3^2+\lambda_1^2)+2A_{23}I_3(\lambda_2^2\lambda_3^2+\lambda_3^2\lambda_1^2+2\lambda_1^2\lambda_2^2)+\\ &\qquad +2A_{33}I_3^2+2\Phi_2\lambda_1^2\lambda_2^2+2\Phi_3 I_3,\\ K^{1221} &= -\Phi_2\lambda_1^2\lambda_2^2-\Phi_3 I_3; \end{aligned}\right. \tag{2.29}$$

pozostałe współczynniki otrzymujemy przez cykliczną zamianę wskaźników.

Ostatecznie, jeśli pominąć siły masowe, równania równowagi (2.22) przyjmują następującą postać:

$$\left\{\begin{aligned} &C^{1111}w_{1,11}+C^{2121}w_{1,22}+C^{3131}w_{1,33}+(C^{1122}+C^{2112})w_{2,12}+\\ &\qquad +(C^{1133}+C^{3113})w_{3,13} = 0,\\ &(C^{2211}+C^{1221})w_{1,12}+C^{1212}w_{2,11}+C^{2222}w_{2,22}+C^{3232}w_{2,33}+\\ &\qquad +(C^{2233}+C^{3223})w_{3,23} = 0,\\ &(C^{3311}+C^{1331})w_{1,13}+(C^{3322}+C^{2332})w_{2,23}+C^{1313}w_{3,11}+\\ &\qquad +C^{2323}w_{3,22}+C^{3333}w_{3,33} = 0, \end{aligned}\right. \tag{2.30}$$

przy czym $C^{iijj}+C^{jiij} = C^{jjii}+C^{ijji}$ (nie sumować!).

Zauważmy na koniec, że jeśli rozciągnięcia λ_i są równe (tzn. $\lambda_1 = \lambda_2 = \lambda_3 = \lambda$), wszystkie współczynniki układu (2.30) można wyrazić przez dwie wielkości M i N, jednoznacznie określone przez funkcję energii W, zależne jedynie od parametru deformacji (rozciągnięcia) λ, mianowicie

$$\begin{aligned} &C^{iiii} = M(\lambda), \quad C^{ijij} = N(\lambda), \quad \text{(nie sumować!)}\\ &C^{iijj}+C^{ijji} = C^{iijj}+C^{jiij} = M(\lambda)-N(\lambda). \end{aligned} \tag{2.31}$$

3. Warunek S–E

Rozważmy następujący liniowy układ równań różniczkowych o pochodnych cząstkowych:

$$A^{ijrs}(\mathbf{x})\partial_i\partial_r w_s+\Omega^j(\mathbf{w}) = F^j(\mathbf{x}), \quad \mathbf{x} = \{x_1, x_2, x_3\}, \tag{3.1}$$

gdzie Ω^j jest dowolnym liniowym operatorem różniczkowym rzędu < 2.

Utwórzmy macierz

(3.2) $$\mathbf{a} = \|a^{js}\| = \|A^{ijrs}\xi_i\xi_r\|, \quad |\boldsymbol{\xi}| \neq 0,$$

i przedstawmy ją w postaci sumy jej części symetrycznej i antysymetrycznej

$$\mathbf{a} = \mathbf{c}+\mathbf{k}$$

$$\mathbf{c} = \|c^{js}\| = \|C^{ijrs}\xi_i\xi_r\| = \frac{1}{2}(\mathbf{a}+\mathbf{a}^T),$$

$$\mathbf{k} = \|k^{js}\| = \|K^{ijrs}\xi_i\xi_r\| = \frac{1}{2}(\mathbf{a}-\mathbf{a}^T).$$

Będziemy mówili (por.[2]), że układ (3.1) jest silnie eliptyczny w obszarze $B \subset E^3$, jeśli macierz $\mathbf{c}$ jest dodatnio[2)] określona w każdym punkcie $\mathbf{x}$ tego obszaru, dla dowolnego wektora $\boldsymbol{\xi}$, $|\boldsymbol{\xi}| \neq 0$, to znaczy jeśli zachodzi nierówność

(3.3) $$C^{ijrs}(\mathbf{x})\xi_i\xi_r\eta_j\eta_s > 0$$

dla dowolnych wektorów $\boldsymbol{\xi}$ i $\boldsymbol{\eta}$, $|\boldsymbol{\xi}| \neq 0$, $|\boldsymbol{\eta}| \neq 0$ i każdego $\mathbf{X} \in \mathbf{B}$. Układ ten jest eliptyczny w obszarze B, jeśli macierz $\mathbf{a}$ jest nieosobliwa w każdym punkcie obszaru B, tzn.

(3.4) $$\det(A^{ijrs}\xi_i\xi_r) \neq 0 \quad \text{dla każdego } \mathbf{x} \in B.$$

Można stąd wnioskować, że układy spełniające warunek (3.3) (warunek ten nazywać będziemy dalej warunkiem *S–E*) należą do klasy układów eliptycznych — lecz nie na odwrót.

Jak zostało pokazane np. w pracach [2, 3,] warunek (3.3) jest wystarczający, by przy odpowiednio regularnych współczynnikach i wystarczająco małym obszarze B istniało rozwiązanie pierwszego zagadnienia brzegowego dla układu (3.1), i było ono jedyne. W dalszych rozważaniach zastosujemy warunek (3.3) do równań równowagi (2.22) i wyznaczymy stąd pewne ograniczenia dla wstępnej deformacji oraz dla funkcji energii sprężystej W.

Powróćmy zatem do równań równowagi (2.22). Z (2.17) i (2.23) widać, że $C^{ijrs} = C^{rsij}$, a więc macierz (3.2)

$$\|A^{ijrs}\xi_i\xi_r\| = \|C^{ijrs}\xi_i\xi_r\|, \quad |\boldsymbol{\xi}| \neq 0$$

jest symetryczna. Warunek *S–E* dla tej macierzy jest równoważny (3.3). Na to, by $\mathbf{c}$ była dodatnio określona potrzeba i wystarcza, aby spełnione były następujące nierówności

(3.5) $$\begin{aligned} &c^{11} > 0, \\ &c^{11}c^{22}-c^{12}c^{21} > 0, \\ &\det(c^{ij}) > 0. \end{aligned}$$

Bezpośrednie wnioski z (3.5) wskazują, że także musi zachodzić

(3.6) $$c^{22} > 0 \quad \text{i} \quad c^{33} > 0,$$

a stąd wynika natychmiast, że

(3.7) $$C^{ijij} > 0 \quad \text{(nie sumować!)}.$$

Oczywiście, warunki (3.7) są tylko konieczne dla spełnienia (3.5), ale nie wystarczają.

[2)] lub ujemnie określona; w tym przypadku wystarczy pomnożyć wszystkie równania układu (3.1) przez (−1), by otrzymać dodatnią określoność.

Ze względu na skomplikowaną postać ostatnich dwu nierówności układu (3.5), dalszą ich analizę prowadzić będziemy przy zastosowaniu do szczególnych przypadków równań równowagi. Przy jednorodnej i *jednakowej* wstępnej deformacji współczynniki układu równań równowagi (2.30) spełniają dodatkowe związki (2.31): w tym przypadku mamy tylko dwie niezależne wielkości (*funkcje materiałowe*, zależne tylko od współczynnika deformacji λ) M i N, przez które wyrażają się wszystkie współczynniki układu (2.30). Tutaj warunki (3.5) wyrażają się stosunkowo prosto, mamy bowiem

$$\begin{cases} c^{11} = M\xi_1^2+N(\xi_2^2+\xi_3^2) > 0, \\ c^{11}c^{22}-c^{12}c^{21} = N[M(\xi_1^2+\xi_2^2)+N\xi_3^2] > 0, \\ \det(c^{ij}) = MN^2|\boldsymbol{\xi}|^3 > 0, \end{cases}$$

co z kolei równoważne jest następującym nierównościom

$$M > 0 \quad \text{i} \quad N > 0, \tag{3.8}$$

stanowiącym warunek S–E dla układu (2.30), którego współczynniki spełniają dodatkowo związki (2.31).

Rozważmy teraz przypadek, gdy przy wstępnej jednorodnej deformacji (2.25) dodatkowa deformacja jest płaska

$$w_1 = w_1(\vartheta^1, \vartheta^2), \qquad w_2 = w_2(\vartheta^1, \vartheta^2), \qquad w_3 \equiv 0.$$

Układ (2.30) redukuje się wówczas do dwu równań i warunki (3.5) przyjmują postać

$$\begin{aligned} &C^{1111}\xi_1^2+C^{2121}\xi_2^2 > 0, \\ &C^{1111}C^{1212}\xi_1^4+[C^{1111}C^{2222}+C^{1212}C^{2121}-(C^{1122}+C^{2112})^2]\xi_1^2\xi_2^2+ \\ &\qquad +C^{2222}C^{2121}\xi_2^4 > 0. \end{aligned} \tag{3.9}$$

Lewa strona drugiej nierówności jest trójmianem kwadratowym; warunkiem koniecznym i wystarczającym na to, by trójmian ten był dodatni dla każdego $\boldsymbol{\xi}$ jest

$$(\sqrt{C^{1111}C^{2222}}+\sqrt{C^{2121}C^{1212}})^2 > (C^{1122}+C^{2112})^2, \qquad C^{ijij} > 0, \tag{3.10}$$

albo

$$(\sqrt{C^{1111}C^{2121}}+\sqrt{C^{2222}C^{1212}})^2+H > 0, \qquad C^{ijij} > 0, \tag{3.11}$$

jeśli zauważyć, że $(3.9)_2$ przedstawić można w następujących równoważnych postaciach

$$C^{1111}C^{1212}\xi_1^4+(C^{1111}C^{2121}+C^{2222}C^{1212}+H)\xi_1^2\xi_2^2+C^{2222}C^{2121}\xi_2^4 > 0, \tag{3.12.1}$$

lub

$$(C^{1111}\xi_1^2+C^{2222}\xi_2^2)(C^{1212}\xi_1^2+C^{2121}\xi_2^2)+H\xi_1^2\xi_2^2 > 0, \tag{3.12.2}$$

gdzie

$$H = 4\lambda_1^4\lambda_2^4(\lambda_1^2-\lambda_2^2)^2[(A_{11}A_{22}-A_{12}^2)-K^{1212}(A_{11}+2\lambda_3^2A_{12}+\lambda_3^4A_{22})].$$

Sprawdzić można natychmiast, że nierówności (3.8) są szczególnym przypadkiem (3.12.2) jeśli przyjąć $\lambda_1 = \lambda_2$.

Ponieważ nierówności (3.10) [lub równoważne (3.11)] mają skomplikowaną, a przez to trudną do zinterpretowania postać, spróbujemy podać nieco silniejsze warunki (wystarczające), lecz w prostszej formie.

Zbudujemy formę kwadratową

$$A_{ij}\xi^i\xi^j, \tag{3.13}$$

w której, zgodnie z (2.21.2) oznaczono

$$A_{ij} = \frac{2}{\sqrt{I_3}}\frac{\partial^2 W}{\partial I_i \partial I_j},$$

zaś $\boldsymbol{\xi} = [\xi_1, \xi_2, \xi_3]$ — dowolny niezerowy wektor. Z (2.29) wnioskujemy, że występujące we współczynnikach układu (2.30) wielkości K^{iiii} stanowią wartość formy (3.13) dla pewnego wektora $\mathring{\boldsymbol{\xi}}$, zatem ich znak zależy jedynie od określoności (dodatniej czy ujemnej) tej formy. Określoność formy (3.13) w istotny sposób wpływa również na znak współczynnika H w nierówności (3.12). Przypomnijmy postać współczynników C^{ijkl}:

$$C^{ijkl} = K^{ijkl} + \tau^{ik}g^{jl};$$

tak więc

$$\left\{\begin{array}{l} C^{1111} = K^{1111} + \tau^{11}, \\ C^{2222} = K^{2222} + \tau^{22}, \\ C^{1212} = K^{1212} + \tau^{11}, \\ C^{2121} = K^{1212} + \tau^{22}. \end{array}\right. \tag{3.14}$$

Jeśli zatem $\tau^{ii} > 0$ (nie sumować!) oraz forma (3.13) jest dodatnio określona, wówczas $C^{iiii} > 0$ (wniosek słuszny także dla $i = 3$); jeśli forma (3.13) jest dodatnio określona oraz[3)]

$$-\mathring{\tau} < K^{1212} \leqslant \frac{A_{11}A_{22} - A_{12}^2}{A_{22}^2\lambda_3^4 + 2A_{12}\lambda_3^2 + A_{11}}, \qquad \mathring{\tau} = \min_{<i>}(\tau^{ii}), \tag{3.15}$$

gdzie, jak wiadomo z (2.29),

$$K^{1212} = K^{2121} = -\lambda_1^2\lambda_2^2(\Phi_2 + \lambda_3^2\Phi_3),$$

współczynnik H jest nieujemny dla każdego λ_i. Można więc powiedzieć, że dodatnia określoność formy (3.13) oraz warunek (3.15) wystarczają, przy dodatnich naprężeniach głównych τ^{ii}, by spełniony był warunek S–E.

Trzeba zauważyć, że jeśli $\tau^{ii} > 0$, dodatniość formy (3.13) nie jest konieczna. Przypuśćmy bowiem, że $A_{ij}\xi^i\xi^j < 0$.

Wówczas, jeśli

$$K^{1212} \geqslant \frac{A_{11}A_{22} - A_{12}^2}{A_{22}\lambda_3^4 + 2A_{12}\lambda_3^2 + A_{11}}, \tag{3.16}$$

[3)] W przypadku dwuwymiarowym można przyjąć $\lambda_3 = 1$.

(nawet jeśli $K^{1212} > 0$), wyrażenie H jest nieujemne. Wiadomo, że $K^{iiii} < 0$; jeśli wielkości te są dostatecznie małe, wówczas

$$C^{iiii} = K^{iiii} + \tau^{ii} g^{ii} > 0, \quad \text{(nie sumować!)},$$

a także

$$C^{ijij} = K^{ijij} + \tau^{ii} g^{jj} > 0 \quad \text{dla} \quad i \neq j,$$

i warunek (3.12.2) jest spełniony.

Oczywiście w przypadku, gdy przynajmniej jedno z naprężeń głównych jest ujemne potrzeba, by forma (3.13) była dodatnio określona. Wynika to bezpośrednio z warunku $C^{ijij} > 0$. A oto warunki wystarczające na to, by przy takich naprężeniach warunek (3.12.2) był spełniony

$$K^{iiii} > \tau^{ii}, \quad A_{ij} \xi^i \xi^j > 0,$$

$$-\overset{\circ}{\tau} < K^{1212} \leqslant \frac{A_{11} A_{22} - A_{12}^2}{A_{22} \lambda_3^4 + 2A_{12} \lambda_3^2 + A_{11}}, \tag{3.17}$$

gdzie $\overset{\circ}{\tau} = \min\limits_{<i>}(\tau^{ii})$.

Nie wszystkie z uzyskanych w tym paragrafie nierówności mają w statyce równie jasną interpretację fizyczną jak np. w teorii propagacji fal[4]. Szczególnie nierównościom (3.16) czy $(3.17)_3$, a tym samym nierówności $(3.10)_1$, trudno nadać wyraźny sens fizyczny. Lepiej wygląda sprawa z warunkami $(3.10)_2$. Korzystając z określenia (2.23) współczynników C^{ijkl} można bezpośrednim rachunkiem sprawdzić, że z warunku $C^{iiii} > 0$ wynika, że

$$\frac{\partial \tau^{ii}}{\partial \lambda_i} > 0. \tag{3.18}$$

Oznacza to, że jeśli prostopadłościan z materiału izotropowego wydłużymy w kierunku jednego z kierunków głównych (podczas gdy pozostałe ściany nie ulegną zmianie), naprężenie rozciągające (lub siła rozciągająca) rośnie. Wniosek ten wydaje się być zgodny z intuicją (por. [4], § 51).

Nierówności $C^{ijij} > 0$, $i \neq j$ prowadzą do warunku[5]

$$\Phi_1 + \lambda_i^2 \Phi_2 > 0. \tag{3.19}$$

Warto zauważyć interesujące tożsamości, jakie spełniają współczynniki C^{ijij}, $i \neq j$:

$$\begin{gathered}
\frac{C^{1212}}{\lambda_1^2} - \frac{C^{2121}}{\lambda_2^2} = \frac{C^{1313}}{\lambda_1^2} - \frac{C^{3131}}{\lambda_3^2} = \frac{C^{2323}}{\lambda_2^2} - \frac{C^{3232}}{\lambda_3^2} = 0, \\
\left(\frac{C^{1212}}{\lambda_1^2} - \frac{C^{2323}}{\lambda_2^2}\right) \frac{1}{\lambda_1^2 - \lambda_3^2} = \left(\frac{C^{2323}}{\lambda_2^2} - \frac{C^{3131}}{\lambda_3^2}\right) \frac{1}{\lambda_2^2 - \lambda_1^2} = \\
= \left(\frac{C^{3131}}{\lambda_3^2} - \frac{C^{1212}}{\lambda_1^2}\right) \frac{1}{\lambda_3^2 - \lambda_2^2} = -\Phi_2.
\end{gathered} \tag{3.20}$$

[4] W teorii propagacji fal warunek S–E jest konieczny i wystarczający, by w danym materiale mogły propagować się fale rzeczywiste. Warunek $C^{iiii} > 0$ zapewnia dodatniość kwadratu prędkości głównych fal podłużnych, zaś $C^{ijij} > 0$, $i \neq j$ dodatniość kwadratu prędkości głównych fal poprzecznych ([4], § 90).

[5] Truesdell zaproponował ten warunek przy dyskusji nieściśliwego materiału izotropowego, [8]. (Por. także [5, 6]).

Korzystając z określenia (2.27) i powyższych tożsamości otrzymujemy

$$\tau^{ii}-\tau^{jj} = C^{ijij}-C^{jiji} = \frac{1}{\lambda_i^2} C^{ijij}(\lambda_i^2-\lambda_j^2), \tag{3.21}$$

$$\frac{\tau^{ii}}{\lambda_i^2}-\frac{\tau^{jj}}{\lambda_j^2} = \frac{\lambda_i^2-\lambda_j^2}{\lambda_i^2\lambda_j^2} K^{ijij}. \tag{3.22}$$

Ponieważ $C^{ijij} > 0$, z (3.21) wnioskujemy, że w izotropowym materiale, w którym S–E jest spełnione, większe naprężenia występują w kierunku większych odkształceń. W równości (3.22) o znaku różnicy po lewej stronie decyduje znak K^{ijij}. I tak np. przy ściskaniu [tzn. gdy zachodzi (3.17)] wielkości K^{ijij} są dodatnie i dla $\lambda_i > \lambda_j$ powinno być $\lambda_i^{-2}\tau^{ii} > \lambda_j^{-2}\tau^{jj}$, (por. [4] § 51]).

Zauważmy jeszcze, że korzystając z (3.20) nierówność $(3.11)_1$ przedstawić można w prostszej postaci

$$\lambda_1^{-2}C^{1212}\left(\sqrt{\lambda_2^2 C^{1111}}+\sqrt{\lambda_1^2 C^{2222}}\right)^2+H > 0. \tag{3.23}$$

Nierówność ta wraz z $(3.11)_2$ tworzy warunek równoważny warunkowi S–E w postaci (3.10).

4. Uwagi o jednoznaczności przemieszczeniowego zagadnienia brzegowego

Na początku tego paragrafu zaznaczono, że warunek S–E wystarcza na to, by rozważane przemieszczeniowe zagadnienie brzegowe miało rozwiązanie i było ono jedyne. Niżej przytoczymy warunki konieczne, aby przemieszczeniowe zagadnienie brzegowe dla układu (2.30) miało rozwiązanie jednoznaczne.

Załóżmy zatem, że układ (2.30)

$$C^{ijkl}\partial_i\partial_k w_l = 0, \tag{4.1}$$

spełniony jest w pewnym ograniczonym obszarze B, przy warunku

$$\mathbf{w} = 0 \quad \text{na brzegu } S. \tag{4.2}$$

Ponieważ zawsze istnieje przynajmniej jedno rozwiązanie (zerowe) tego zagadnienia, zbudujemy warunki, przy których jest ono jedyne. Załóżmy, że rozwiązanie ma postać

$$\mathbf{w} = (h_{ij}\vartheta^i\vartheta^j-m)\cdot\mathbf{a}, \tag{4.3}$$

gdzie $\mathbf{a} = (a_1, a_2, a_3)$ jest dowolnym stałym wektorem, $\mathbf{h}$ — macierz o stałych elementach, m — dowolna liczba dodatnia.

Jeśli macierz $\mathbf{h}$ jest dodatnio określona, wówczas $\mathbf{w}$ znika na powierzchni elipsoidy

$$h_{ij}\vartheta^i\vartheta^j \leqslant m. \tag{4.4}$$

Podstawiając (4.3) do (4.1) otrzymujemy

$$C^{ijkl}h_{ik}a_l = 0. \tag{4.5}$$

Na to, by powyższy układ równań algebraicznych był spełniony jedynie przez $\mathbf{a} = 0$, potrzeba i wystarcza, aby

$$\det(C^{ijkl}h_{ik}) \neq 0. \tag{4.6}$$

Wykazaliśmy więc, że dla zapewnienia jednoznaczności rozwiązań (4.1) przy warunkach (4.2) potrzeba, by dla dowolnej dodatnio określonej macierzy **h** spełniony był warunek (4.6). Korzystając z tego wyniku wykażemy dalej, że jeśli współczynniki równań (4.1) spełniają związki (2.31), warunek *S–E* (3.8) jest jednocześnie (dla przypadku płaskiego) konieczny dla zapewnienia jednoznaczności rozwiązań. Uwzględniając bowiem (2.31) w (4.6) mamy

$$MN(h_{11}+h_{22})^2+(M-N)^2(h_{11}h_{22}-h_{12}^2)\neq 0. \tag{4.7}$$

Ponieważ (4.7) zachodzi dla dowolnej dodatnio określonej macierzy **h**, zatem $MN>0$, a stąd[6] $M\geqslant 0$ i $N\geqslant 0$, przy czym M i N nie mogą znikać jednocześnie.

Przypuśćmy, że $M=0$ i $N>0$. Okazuje się, że istnieje wówczas nietrywialne rozwiązanie układu (4.1) przy warunkach (4.2) [nie należące do klasy rozwiązań (4.3)].

Wystarczy skonstruować taką funkcję $\varphi\neq$ const, że $w_i=\varphi,_i$, $\varphi,_i=0$ na S, np.

$$\varphi=\begin{cases}(r-r_0)^4 & \text{gdy } r\leqslant r_0,\\ 0 & \text{gdy } r>r_0,\end{cases} \tag{4.8}$$

gdzie r_0 jest promieniem kuli $K\subset B$, r — odległością punktu $P\in B$ od środka kuli K. Ponieważ pole wektorowe **w** jest potencjalne, a równania (4.1) przyjmują przy $M=0$ postać

$$N(w_{i,k}-w_{k,i}),_k=0, \tag{4.9}$$

z łatwością stwierdzamy, że rozważane zagadnienie brzegowe ma rozwiązanie niezerowe.

Niech teraz $N=0$ i $M>0$. Natychmiast sprawdzamy, że np. pole wektorowe

$$\mathbf{w}=\begin{cases}(r-r_0)^4\cdot(\vartheta^2,-\vartheta^1,0) & \text{dla } r\leqslant r_0,\\ 0 & \text{dla } r>r_0,\end{cases} \tag{4.10}$$

jest wówczas nietrywialnym rozwiązaniem tego zagadnienia. W ten sposób [por. (3.8)] dowód został zakończony.

Analogicznie postępując wykazać można, że koniecznym warunkiem jednoznaczności jest $C^{ijij}\geqslant 0$. Jeśli bowiem przyjąć $h_{12}=h_{13}=h_{23}=0$, z (4.6) mamy

$$C^{1111}h_{11}+C^{2121}h_{22}+C^{3131}h_{33}\neq 0,$$

przy czym $h_{ii}>0$ (nie sumować!), a stąd $C^{ijij}\geqslant 0$.[6]

5. Przykład

Rozważmy nieskończenie długi jednorodny walec kołowy, o promieniu $\mathring{a}$ w konfiguracji $\mathring{C}$ i a w konfiguracji C. Oznaczając przez λ współczynnik jednorodnej, osiowo-symetrycznej deformacji i wprowadzając biegunowy układ współrzędnych mamy kolejno (por. [7]):

$$\begin{gathered} a=\lambda\mathring{a},\\ g_{ij}=\begin{bmatrix}1&0&0\\0&r^2&0\\0&0&1\end{bmatrix},\quad \mathring{g}_{ij}=\begin{bmatrix}\lambda^{-2}&0&0\\0&r^2/\lambda^2&0\\0&0&1\end{bmatrix},\quad \Gamma^1_{22}=-r,\quad \Gamma^2_{12}=\frac{1}{r},\\ \tau^{11}=r^2\tau^{22}=\lambda^2\Phi_1+(\lambda^4+\lambda^2)\Phi_2+I_3\Phi_3,\qquad \tau^{33}=\lambda^2\Phi_1+2\lambda^2\Phi_2+I_3\Phi_3,\\ \nabla_i\tau^{ij}\equiv 0,\qquad \tau^{11}=-p\quad \text{dla } r=a. \end{gathered} \tag{5.1}$$

[6] Por. notkę[2]; forma (3.3) jest ujemnie określona, jeśli $M<0$ i $N<0$.

Równania równowagi dla małych dodatkowych deformacji przyjmują postać[7]

$$
(5.2)\qquad
\begin{aligned}
&M\left(u_{rr}+\frac{1}{r}u_r-\frac{1}{r}u\right)+N\frac{1}{r^2}u_{\vartheta\vartheta}+(M-N)\frac{1}{r^2}v_{r\vartheta}-M\frac{2}{r^3}v_\vartheta=0,\\
&(M-N)u_{r\vartheta}+Nv_{rr}+M\frac{1}{r^2}v_{\vartheta\vartheta}+(M+N)\frac{1}{r}u_\vartheta-N\frac{1}{r}v_r=0.
\end{aligned}
$$

Rozwiązań tego układu poszukiwać będziemy w postaci

$$
(5.3)\qquad u=f(r)\cos n\vartheta,\qquad v=rg(r)\sin n\vartheta,\qquad n=0,1,2\ldots,
$$

gdzie f i g są odpowiednio regularnymi funkcjami zmiennej r. Otrzymujemy stąd

$$
(5.3.1)\qquad
\begin{aligned}
&M\left(f''+\frac{1}{r}f'-\frac{1}{r^2}f\right)-N\frac{n^2}{r^2}f+(M-N)\frac{n}{r}g'-(M+N)\frac{n}{r^2}g=0,\\
&N\left(g''+\frac{1}{r}g'-\frac{1}{r^2}g\right)-M\frac{n^2}{r^2}g-(M-N)\frac{n}{r}f'-(M+N)\frac{n}{r^2}f=0.
\end{aligned}
$$

Rozwiązaniem ogólnym tego układu jest

$$
(5.4)\qquad f_n(r)=\sum_{i=1}^{4}C_{ni}r^{x_i},\qquad g(r)=\sum_{i=1}^{4}C_{ni}\gamma_i r^{x_i},
$$

gdzie $\gamma_i=\dfrac{n[N(x_i-1)-M(x_i+1)]}{Mn^2-N(x_i^2-1)}$, C_{ni} — stałe całkowania, natomiast x_i są pierwiastkami wielomianu charakterystycznego

$$
(5.5)\qquad x^4-2(n^2+1)x^2+(n^2-1)^2=0,
$$

równymi odpowiednio

$$
(5.6)\qquad x_1=n+1,\qquad x_2=n-1,\qquad x_3=-n+1,\qquad x_4=-n-1,
$$

gdy $n>1$. Dla $n=0$ i $n=1$ pierwiastki są wielokrotne i rozwiązanie ma postać

$$
(5.7)\qquad f_0(r)=c_{01}r+c_{02}r^{-1}\quad \text{dla}^{8)}\ n=0,
$$

$$
(5.8)\qquad
\begin{aligned}
&f_1(r)=c_{11}r^2+c_{12}+c_{13}\ln r+c_{14}r^{-2},\\
&g_1(r)=c_{11}\gamma_1 r^2+c_{12}\gamma_2+c_{13}\gamma_3\left(\ln r+\frac{M-N}{M+N}\right)+c_{14}\gamma_4 r^{-2},\qquad \text{dla } n=1.
\end{aligned}
$$

Ponieważ dla $r=0$ przemieszczenia są ograniczone i ponieważ wykluczamy z rozważań ruch sztywny, należy przyjąć

$$
c_{02}=c_{12}=c_{n3}=c_{n4}=0
$$

[7] Przyjęto oznaczenia: $\vartheta^1=r$, $\vartheta^2=\vartheta$, $w_1=u$, $w_2=v$, $\dfrac{\partial u}{\partial r}=u_r\ldots$

[8] Ponieważ $v=0$ dla $n=0$, można przyjąć $g_0(r)=0$

i ostatecznie mamy

(5.9) $$f_0(r) = c_{01} r, \quad g_0(r) \equiv 0 \quad \text{dla } n = 0,$$

(5.10) $$f_1(r) = c_{11} r^2,$$
$$g_1(r) = c_{11} \frac{N-3M}{M-3N} r^2 \quad \text{dla } n = 1,$$

(5.11) $$f_r(r) = c_{n1} r^{n+1} + c_{n2} r^{n-1},$$
$$g_r(r) = c_{n1} \gamma r^{n+1} - c_{n2} r^{n-1} \quad \text{dla } n > 1,$$

(5.12) $$\gamma = \frac{Nn - M(n+2)}{Mn - N(n+2)}.$$

Poszukiwać będziemy teraz warunków, przy których dane zagadnienie brzegowe ma rozwiązanie niejednoznaczne.

Załóżmy, że na brzegu S funkcje u i v znikają:

(5.13) $$u = v = 0, \quad \text{dla} \quad r = a,$$

lub, co jest równoważne

$$f_r(r) = g_r(r) = 0, \quad \text{gdy} \quad r = a.$$

Dla $n = 0$ i $n = 1$ jest tylko trywialne rozwiązanie. Dla $n > 1$ mamy, na mocy (5.11)

(5.14) $$\begin{cases} c_{n1} a^{n+1} + c_{n2} a^{n-1} = 0, \\ c_{n1} \gamma a^{n+1} - c_{n2} a^{n-1} = 0. \end{cases}$$

Warunkiem istnienia nietrywialnych rozwiązań jest tu

(5.15) $$M = -N.$$

Uzyskaliśmy spodziewany wynik. Już bowiem przy ustalaniu warunków koniecznych dla S–E (s. 233) zauważyliśmy, że dla $MN < 0$ zawsze można znaleźć taki obszar B, dla którego przemieszczeniowy problem brzegowy jest niejednoznaczny.

Weźmy dla przykładu $\mathbf{w} = \mathbf{a}\ (h_{ij} x^i x^j - m)$, $\mathbf{a} = (1, 0, 0)$, $h_{11} = 1$, $h_{22} = h_{33} = -\frac{M}{N}$, $h_{ij} = 0$ dla $i \neq j$. Tak skonstruowana funkcja spełnia równania równowagi (2.30)—(2.31) w całej przestrzeni.

Z drugiej strony, macierz $\mathbf{h}$ jest dodatnio określona wtedy i tylko wtedy, gdy $MN < 0$. Obszarem B jest wówczas elipsoida (elipsa). W naszym przykładzie, kiedy $M = -N$, jest to koło.

Literatura cytowana w tekście

1. A. E. Green, R. S. Rivlin, R. T. Shield, *General theory of small elastic deformation superposed on finite elastic deformations*, Proc. Roy. Soc., A. **211** (1952).
2. C. B. Morrey, *Second order elliptic systems of differential equations*. Contrib. Theory Partial Diff. Equs., Annals Math. Studies, No 33 (1954).
3. M. T. Вишик, *О сильно-эллиптических системах дифференциальных уравнений*, Мат. Сборник, **29** (71), № 3 (1951).

4. Encyklopedia of Phisics, vol. III/3, Springer–Verlag, 1965.
5. M. Baker, J. L. Ericksen, *Inequalities restricting the form of the stress-deformation relations for isotropic elastic solids*, J. Washington Academy of Sciences, **44** (1954).
6. H. Zorski, *On the equations describing small deformations supperposed on finite deformation*, Proc. Int. Sympos. Secondorder Effects, Haifa 1962.
7. B. Duszczyk, *Stateczność pełnego walca obciążeniowego ciśnieniem zewnętrznym*, Mech. Teoret. i Stosow., 4, **5** (1967).
8. C. Truesdell, *The mechanical foundations of elasticity and field dynamics*, J. Rational Mech. and Analysis, **1**, 125–300 (1952).
9. Guo Zhong-heng, W. Urbanowski, *Stability of non-conservative systems in the theory of elasticity of finite deformations*, Arch. Mech. Stos., 2, **15** (1963).
10. A. E. Green, W. Zerna, *Theoretical Elasticity*, Oxford 1954.

Резюме

ОГРАНИЧЕНИЯ НАКЛАДЫВАЕМЫЕ УСЛОВИЕМ СИЛЬНОЙ ЭЛЛИПТИЧНОСТИ НА ФУНКЦИЮ УПРУГОЙ ЭНЕРГИИ

Представлены, выраженные через перемещения, уравнения равновесия для малых добавочных деформаций наложеных на конечную деформацию. Применительно к этим уравнениям исследуется условие *S–E* и дается вытекающая из него оценка функции упругой энергии. Даются также некоторые необходимые условия однозначности краевой задачи на перемещения для малых добавочных деформаций наложенных на конечную деформацию.

Summary

LIMITATIONS IMPLIED ON THE ELASTIC ENERGY FUNCTION BY THE STRONG-ELLIPTICITY CONDITION

Displacement equations of equilibrium governing small deformations superposed on a finite deformation of an elastic solid are discussed. In paricular the *S–E* (Strong Ellipticity) condition is studied and some estimates of the elastic energy are given. Necessary conditions are also derived for uniqueness of the solution to the displacement boundary-value problem.

INSTYTUT PODSTAWOWYCH PROBLEMÓW TECHNIKI PAN

Praca została złożona w Redakcji dnia 17 grudnia 1969 r.